

โบราณสถานหมู่บ้านคีรีวงกต

นายธนพล บึงอำพันธ์ ผู้ช่วยนักโบราณคดี

หมู่บ้านคีรีวงกตเป็นพื้นที่รอยต่อ ๓ จังหวัดได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย และจังหวัดเลยตามประวัติหมู่บ้านกล่าวว่ามีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งนำโดยนายเมฆ จำปาศิริ พวกกันอพยพมาจากจังหวัดเลยประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ เมื่อมาถึงบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านคีรีวงกตในปัจจุบัน เห็นเป็นทำเลที่เหมาะสมมีความอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งถิ่นฐานและชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านห้วยเหี้ย” เพราะ

บริเวณดังกล่าวมีหนองน้ำและมีลำห้วยผ่าน จึงเป็นที่ชุมนุมของสัตว์ป่านานาชนิด และมีตัว“ตะกวด” ภาษาอีสานเรียกว่า “ตัวเหี้ย” จึงนำมาตั้งชื่อหมู่บ้าน ต่อมาประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้มีตำรวจตระเวน-ชายแดนเข้ามาในพื้นที่เพื่อทำการสอนนักเรียน เห็นว่าชื่อหมู่บ้านเป็นคำไม่สุภาพ จึงขอเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคีรีวงกต” เพราะสภาพที่ตั้งหมู่บ้านมีภูเขารอบล้อม

จากลักษณะภูมิประเทศภูเขาสูงที่ล้อมรอบหมู่บ้านคีรีวงกต อีกทั้งมีเนินสูงต่ำสลับกันอยู่ทั่วบริเวณจึงทำให้การคมนาคมนั้นจำเป็นต้องอาศัยเส้นทางหลักด้วยกันทั้งสิ้น ๒ ทางในการติดต่อกับโลกภายนอก สำหรับเส้นทางแรกคือ เส้นทางบกซึ่งจะอาศัยถนนที่ตัดผ่านหุบเขาที่ชันยากทั้งสองข้างไปสู่บริเวณอำเภอปากชม จังหวัดเลย อีกเส้นทางเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านบริเวณแห่งนี้เรียกกันว่าคลองน้ำฮวย คลองดังกล่าวจะไหลจากบริเวณเชิงเขาที่ล้อมรอบหมู่บ้านคีรีวงกตออกไปสู่แม่น้ำโขงใน

บริเวณวัดปากน้ำฮวย ตำบลบ้านม่วง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย โดยเส้นทางทั้งสองนั้นมุ่งออกไปสู่เมืองเวียงจันทน์ อันเป็นศูนย์กลางทางอำนาจและวัฒนธรรมของล้านช้างในอดีต

จากการสำรวจทางโบราณคดีโดยอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๓ คณะสำรวจได้พบซากของฐานอาคารโถงในทุ่งนาท้ายหมู่บ้านตามภาพที่แสดงแล้วข้างต้น นับเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ประเภทโบราณสถาน จากสภาพของหลักฐานที่ชำรุดเหลือเพียงฐานของอาคารจึงไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าสร้างขึ้นในสมัยใด อีกทั้งการสำรวจครั้งนี้เป็นการสำรวจทางโบราณคดีเป็นครั้งแรก ทำให้ไม่มีการอ้างอิงที่แน่ชัดมากพอ ว่าโบราณสถานที่สำรวจค้นพบในครั้งนี้สร้างขึ้นและมีการใช้งานในสมัยใดกันแน่

จากข้อสันนิษฐานของผู้เขียนขอนำเสนอข้อคิดเห็นดังนี้ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานที่ค่อนข้างมีความเก่าแก่ผนวกกับอาจถูกทิ้งร้างมาอย่างยาวนาน จนปรับเปลี่ยนพื้นที่จากอาคารมาเป็นพื้นที่นา อาจเป็นไปได้ว่ามีกลุ่มคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนปี พ.ศ. ๒๔๕๐ หรือก่อนกลุ่มของนายเมฆ จำปาศิริ และผู้คนกลุ่มนั้นอาจเป็นผู้สร้างและใช้งานโบราณสถานที่ถูกค้นพบแห่งนี้ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอแยกการอพยพเข้ามาใช้งานพื้นที่เป็น ๒ ระยะเวลาใหญ่ ดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มที่มาก่อนปี พ.ศ. ๒๔๕๐ หรือกลุ่มที่เป็นเจ้าของซากโบราณสถาน โดยกลุ่มคนเหล่านี้ อาจเข้ามาตั้งถิ่นฐานด้วยหลายปัจจัย และปัจจัยที่ผู้เขียนสันนิษฐาน คือ การอพยพมาด้วยสภาวะการหลีกเลี่ยงความวุ่นวายของการเมืองในหลายช่วงเวลา เนื่องจากพื้นที่ในบริเวณนั้นและใกล้เคียง นับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ย่อมแย่งอำนาจระหว่างสองกลุ่มอำนาจใหญ่ คือ อาณาจักรสยาม และอาณาจักรล้านช้าง

เมื่อเกิดการช่วงชิงอำนาจของสองอาณาจักร อาจทำให้ผู้คนบางส่วนในพื้นที่เลือกการตั้งถิ่นฐานใหม่ เพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นสนามรบและเชลยสงคราม ด้วยสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมมีภูเขาสูงล้อมรอบเป็นปราการทางธรรมชาติ อีกทั้งเส้นทางเดินทัพไปยังเวียงจันทน์ ศูนย์กลางอำนาจของล้านช้างในอดีตไม่เลือกเดินทางผ่านในบริเวณดังกล่าว หากแต่เลือกเส้นทางผ่านช่องนครไทยต่อเข้าช่องเขาเพชรบูรณ์ไปยังลุ่มน้ำเลย หรือมาทางปากช่องผ่านที่ราบสูงเข้าสู่ช่องข้าวสารแล้วค่อยมุ่งตรงไปยังเวียงจันทน์ ดังนั้นปัจจัยการหลบหลีกความวุ่นวายของสงครามจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่แห่งนี้

๒. กลุ่มที่อพยพมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา หรือผู้เขียนเรียกว่ากลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน โดยคนกลุ่มนี้ไม่อาจมีการรับช่วงต่อแนวคิดหรือทัศนคติของกลุ่มคนที่เคยมาตั้งถิ่นฐานแต่ก่อน อาจเป็นเพราะความห่างของช่วงเวลาหรืออาจไม่ได้มีความสัมพันธ์กันของคนทั้งสองกลุ่ม จึงทำให้มีการปรับเปลี่ยนจากอาคารทรงโถงมาเป็นพื้นที่ทำเกษตรกรรม

นอกจากนี้การอพยพของกลุ่มคนที่ย้ายมาจากจังหวัดเลย ได้นำเอาเรื่องเล่ามุขปาถะวรรณกรรมประจำถิ่นเรื่องจำปาสีตันเข้ามาด้วย ด้วยอนุภาพของตำนานเรื่องนี้ที่มีการแพร่กระจายในจังหวัดลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งสองฝั่งไทย-ลาวนับตั้งแต่บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยและลาวไปจนถึงบริเวณปากแม่น้ำโขง ซึ่งสอดคล้องกันทั้งหมด เนื่องจากมีแนวความคิดว่าแม่น้ำที่ไหลยลสีกุมารตามเนื้อเรื่องคือ แม่น้ำโขง มหานทีแห่งชีวิตที่หล่อเลี้ยงสรรพสัตว์น้อยใหญ่สองฟากฝั่งแม่น้ำ ทั้งนี้นิทานดังกล่าวมาการเล่าและสืบต่อความคิดที่เข้มข้นในอำเภอที่อยู่ใกล้ชิดกับแม่น้ำโขงในจังหวัดเลย ดังนั้นนิทานดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเล่าหลักของกลุ่มคนที่ย้ายมาจากจังหวัดเลยในครั้งนี้ด้วย

การย้ายถิ่นฐานมีในระลอกที่สองนั้นนอกจากเรื่องนิทานยังคงมีเรื่องพื้นที่ตั้งหมู่บ้านยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองระดับมหภาคในเอเชียที่เกิดขึ้นภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยเรื่องดังกล่าวนี้เกิดจากรื่องการเมืองของสองแนวความคิดคือ ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ ซึ่งเกิดการต่อสู้กันไปทั่วโลกแม้แต่ในดินแดนไทย และพื้นที่สีแดงต้องเฝ้าระวังคือ จังหวัดในเขตแนวชายแดนใกล้แม่น้ำโขง รวมถึงหมู่บ้านศิริวงกตแห่งนี้ด้วย จึงทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ หน่วยตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาในหมู่บ้านตามที่อ้างแล้วในข้างต้น สำหรับภารกิจของหน่วยงานนี้มีหน้าที่ดูแลป้องกันและผูกมิตรกับคนในชุมชนต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวป้องกันคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทย

บรรณานุกรม

กำพล จำปาพันธ์. นาคยุคครุฑ : “ลาว” การเมืองในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๘.

ธงชัย วินิจจะกุล. กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ. กรุงเทพฯ : อาน, ๒๕๕๖.

ศรีศักร วัลลิโภดม. เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๒.

ศานติ ภักดีคำ และนงรัตน์ ภักดีคำ. ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก : จารึกสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ฯ, ๒๕๖๑.

สุเจน กรรพฤทธิ์. ตามรอยเจ้าอนุวงศ์ คลื่นปมประวัติศาสตร์ไทย-ลาว (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๕๙.

สำนักวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี. ชื่อบ้านนามเมืองอำเภอนายูง. ค้นเมื่อ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๓. ค้นได้จาก https://www.m-culture.go.th/udonthani/download/Bannammeung/Home_Nayung.pdf